

Vervolging van roofvogels in Nederland in 2023

Rob G. Bijlsma & Peter W. van Tulden

De beschrijving van de vervolging van roofvogels in 2023 is gebaseerd meldingen en doodvondsten die bij het Wageningen Bioveterinary Research (WBVR, Lelystad onderdeel Wageningen UR) binnenkwamen, of op de nestkaarten nader werden omschreven (WRN & SOVON). Er werd en wordt geregeld over gerapporteerd (Werkgroep Vogelsterfte 1981, van Ooijen 1985, Spierenburg *et al.* 1989, Quist 1992, Bijlsma 1993, van Lieshout *et al.* 1997, Zoun 2000, 2007, Bijlsma *et al.* 1998-2023). Dit verslag vormt er de voortzetting van.

Werkwijze

Wageningen Bioveterinary Research (PWvT)

Vergiftiging, klemmen en afschot worden op gestandaardiseerde wijze door CVI onderzocht. De eerste onderzoeksstap omvat sectie, in een aantal gevallen aangevuld met microbiologisch onderzoek. Macroscopisch onderzoek aan krop- en maaginhoud is van belang bij het vaststellen van vergiftiging en het opsporen van de mogelijke bron en toedracht. Aanwezige hagelkorrels of kogels worden uit het kadaver verwijderd en verzameld als bewijsmateriaal en/of voor eventueel onderzoek op lood. Indien de sectiebevindingen of anderszins verstrekte gegevens vervolgonderzoek vergen, wordt (orgaan)materiaal verzameld voor chemisch-toxicologisch onderzoek. Op basis van de anamnese en de bevindingen van de eerste onderzoeksstap worden inzendingen aangemerkt voor vervolgonderzoek (Zoun 2000, 2007). Na overleg met de inzender wordt of niet chemisch-toxicologisch onderzoek uitgevoerd.

Vanwege de kosten, en ook doordat er meestal een daderindicatie moet zijn (de inzender moet een idee hebben wie de dader is), worden nog maar weinig dode roofvogels ingeleverd, en indien wel, niet altijd onderzocht op aanwezigheid van gif (afhankelijk van inzender en regio). Ook is het soms lastig om de echte oorzaak van sterfte te achterhalen, wat benadrukt dat achterliggende informatie ter plekke verzameld op de plaats van het delict van groot belang is (Jansman 2001). Die informatie moet nauwkeurig beschrijvend zijn, zonder enige vorm van conclusie (dat laatste wordt overgelaten aan degene die autopsie verricht). Het materiaal blijft minimaal een jaar bewaard, en kan op een later tijdstip alsnog worden geanalyseerd als het onderzoek dat vraagt in verband met een gerechtelijke zaak tegen een persoon.

Werkgroep Roofvogels Nederland (RGB)

De verstoring van roofvogelnesten wordt bijgehouden door de nestcontroleurs. Er wordt gekeken naar sporen rond het nest, zoals houtkap en -afvoer, klimsporen, afgebroken takken, schotsporen, schade aan eieren of nesten en andere vreemde zaken. Dit wordt op de nestkaart vermeld. Daarnaast worden meldingen en opmerkingen van omwonenden opgetekend; deze kunnen licht werpen op duistere praktijken, zoals

verstoringen van nesten, schoten (samenvallend met mislukking van een nest), illegale activiteiten (vaak 's nachts) en bezigheden in houtwallen en op het land (opzettelijk, nabij nesten). De interpretatie van sporen is uitgewerkt in een handleiding (Jansman 2001). Een nest door mensen verstoord is alleen als zodanig overgenomen indien de beschrijving op de nestkaart daartoe aanleiding gaf.

Resultaten

Vergiftiging

Er werden twee gevallen van vergiftiging geconstateerd (Tabel 1), namelijk een Bruine Kiekendief (granulaatkorrels, niet verder onderzocht; plek niet nader aangeduid, maar afkomstig van Werkgroep Grauwe Kiekendief-Kenniscentrum Akkervogels) en een Zeearend (maart, vergiftigd met alfachloralose; Weidum, Friesland). Hierin zijn niet de twee Utrechtse Rode Wouwen verdisconteerd, die te ver heen waren voor analyse maar waar de vindomstandigheden vergiftiging als doodsoorzaak aannemelijk maakten (van Rijn *et al.* 2024). Bij de Zeearend was als aas een geschoten Meerkoet gebruikt (bewerkt met alfachloralose).

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 2023 (CVI); doorschieten van nesten en afschieten van broedvogels is onder nestverstoring gerangschikt. *Causes of death of raptors, inflicted by humans in The Netherlands in 2023.*

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/kooi <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	0	0	0	1
Zeearend <i>Haliaeetus albicilla</i>	1	0	0	0
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>	0	0	0	1
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	1	0	1	14
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	0	0	0	5
Sperwer <i>A. nisus</i>	0	0	0	2
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	0	0	2	15
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	0	0	0	4
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	0	0	1	2
Totaal <i>Total</i>	2	0	4	44

Afschot

Twee dode Buizerds bij Breda bleken geschoten (30 december 2022, nagekomen), zo ook een Slechtvalk bij Lochem (februari 2023) en een Bruine Kiekendief (geen plaatsaanduiding, afkomstig van Werkgroep Grauwe Kiekendief/Kenniscentrum Akkervogels, 7 mei 2023).

Nestverstoring

Nestverstoringen waren opnieuw de grootste bron van menselijke ingrepen, althans

voor zover vastgelegd (Tabel 1). Het gaat daarbij om een veelheid van activiteiten, zoals bosbouwactiviteiten (vellen, dunnen, houtafvoer, leegkap van nestbossen) in de maand waarin voor Havik en Buizerd eileg van start gaat (maart) of daaraan voorafgaande. Nestverstoring kon ook optreden als bij-effect van werkzaamheden en activiteiten rond sloop, bouw of verbouw van woningen in de broedtijd, wegebouw en -onderhoud, legeroefening, toenemende bezoekersaantallen in natuurgebieden en festivals... allemaal genoemd als factoren die een verstoring van broedende roofvogels teweeg brachten. Niet alle verstoringen konden op conto van onopzettelijk worden geschreven. Loopsporen naar nesten van Bruine Kiekendieven (3x), plaatsing van hoogzit vlakbij nestboom (2x), vernielde nesten (2x) een vertrapte nestjongen (1x) duiden op kwade opzet. Niet zelden werden in de omgeving van zulke gevallen meer mislukte nesten gevonden zonder een duidelijke oorzaak maar passend in een omgeving waar de lokale bevolking niet bepaald als roofvogelvriendelijk kon worden aangemerkt (vooral in Friesland nadrukkelijk gemeld).

Discussie

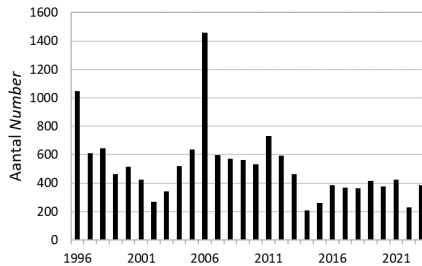
De 3195 ingezonden nestkaarten (tot en met 10 januari 2024) beschouwen we als een representatieve steekproef van de Nederlandse roofvogelbevolking in 2023. Afhankelijk van de soort gaat het om 7-24% van de landelijke populatie, gespreid over het land (Bijlsma 2024: 42); voor Rode Wouw is die berekening niet gemaakt vanwege aselechte steekproef in kleine populatie.

Tabel 2. Berekening van het totale aantal nestverstoringen in Nederland in 2023, waarbij 1 = aantal ingestuurde nestkaarten, 2 = aantal nestverstoringen op nestkaarten, 3 = percentage verstoorde nesten, 4 = maximum aantal paren in Nederland in 2013-15 (Hustings & Koffijberg 2018), en 5 = aantal berekende nestverstoringen in Nederland op basis van kolommen 3 en 4. *Calculation of the number of nests lost to human activities in The Netherlands in 2023, with 1 = no. of nest cards, 2 = number of destroyed nests on nest cards, 3 = percentage of destroyed nests based on columns 1 and 2, 4 = population size in The Netherlands in 2013-15 (after Hustings & Koffijberg 2018), and 5 = calculated number of human-caused nest losses in The Netherlands based on columns 3 and 4.*

Soort <i>Species</i>	1	2	3	4	5
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	63	1	1.6	365	6
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>	2	1	(-)	(-)	(-)
Bruine Kiekendief <i>C. aeruginosus</i>	172	14	8.1	1050	85
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	308	5	1.6	2100	34
Sperwer <i>A. nisus</i>	293	2	0.7	3300	23
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	932	15	1.6	13500	216
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	1194	4	0.3	5000	15
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	98	2	2.0	300	6

De verhouding verstoord/niet-verstoord op de nestkaarten is over de Nederlandse populaties van de respectievelijke soorten omgeslagen (Tabel 2). Die extrapolatie levert

een landelijk totaal van 385 menselijke nestverstoringen op, waarvan het merendeel betrekking heeft op Buizerds en Bruine Kiekendieven.

Figuur 1. Aantal jaarlijks door mensen verstoorde nesten van roofvogels in Nederland in 1996-2023, berekend op basis van aantal nestkaarten per soort, aantal verstoorde gevallen per jaar en populatiegroottes in Nederland. Het aantal nestkaarten varieerde van 2386-5252 per jaar (gemiddeld 3387). *Calculated number of raptor nests disturbed by man in The Netherlands in 1996-2023, based on 2386-5252 nests recorded per annum (on average 3387), species-specific proportion of disturbed nests and population sizes of the respective species.*

Gerekend vanaf 1996, het eerste jaar dat we landelijk nestkaarten zijn gaan verzamelen, zien we een geleidelijk dalende en zich stabiliserende trend in het aantal door mensen mislukte roofvogelnesten (Figuur 1). Waar tot en met de beginjaren 2010 jaarlijks 400-600 nesten over de kop gingen door menselijk handelen (met uitschieters naar boven en naar beneden), is dat de laatste tien jaar op een niveau van 200-400 nesten per jaar uitgekomen. Bijna een halvering dus. De kans is groot dat die trend reëel is, niet het minst vanwege de grootte van de steekproef. Een tweede dat opvalt: afgezien van haarden met traditionele manieren van vervolging (Friesland) zijn de mislukkingen geleidelijk van aard veranderd. Een stijgend aandeel heeft betrekking op onopzettelijke verstoringen in het kader van steeds intensiever gebruik van het land. Dat speelt op ieder front, niet alleen in bewoond gebied en op landbouwgronden, maar ook in bos- en natuurgebieden waar grootschalige kap de broedgebieden van roofvogels vernietigt of ongeschikt maakt. De claim die mensen op de leefomgeving leggen, vaak met een economische, ideologische of recreatieve achtergrond, overstijgt overal de rechten van andere dieren, ongeacht hun wettelijk bescherming (Bijlsma 2020, 2021, Bogaers 2023). Verstoring en vernieling van broedgebieden en nestplaatsen is daarvan een logisch uitvloeisel, opmerkelijk genoeg volledig geaccepteerd als onvermijdelijk in kringen van bos- en natuurbeheerders.

Summary

Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2024. Raptor persecution in The Netherlands in 2023. De Takkeling 32: 62-67.

Persecution in The Netherlands was recorded via raptors found dead in the field (analysed by the Central Veterinary Institute), and by checking nest success and

failure. Poisoning was recorded twice (White-tailed Eagle *Haliaeetus albicilla* and Marsh Harrier *Circus aeruginosus*, in the first case accompanied by bait poisoned with alphachloralose). Killing by shooting was recorded for Buzzard *Buteo buteo* (2x), Marsh Harrier (1x) and Peregrine Falcon *Falco peregrinus* (1x). Nests disturbed by human-related activities were recorded 44 times, mostly concerning Marsh Harriers (8.1% of all 172 nests recorded), Peregrine Falcon (2.2% out of 93 nests), Goshawks *Accipiter gentilis* (1.7% out of 302 nests), Buzzards (1.6%, n=919) and Honey Buzzards (1.6%, n=63). Based on the country-wide sample of 3195 raptor nests, and the relative frequency of species-specific nest destruction, it is calculated that at least 385 nests must have been disturbed or destroyed in 2023, intentionally or as collateral damage caused by management measures and clear-felling (also in nature reserves), farming, construction, maintenance and recreation. Since 1996, the first year that the fortunes of raptor nests were collated across the entire country, the frequency of nest destruction has almost halved (400-600 nests annually destroyed up to and including 2013, 200-400 after 2013). Concurrently, the type of nest destruction has switched from intentional to mostly collateral. Whereas deliberate nest destruction, often associated with poisoning, shooting and trapping, used to be the norm up to the early 2010s, many nests nowadays fail in the wake of the increasing impact of human activities on the environment. The latter is exacerbated by habitat destruction in nature reserves (notably in woodlands) and indiscriminate facilitation of recreation.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 2020. Invloed van grootschalige boskap op broedende roofvogels. *De Takkeling* 28: 200-270.
- Bijlsma R. 2021. Kerken van goud, dominees van hout: over de verwording van de Nederlandse natuurbescherming. Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R.G. 2024. Trends, broedresultaten en voedsel van roofvogels in Nederland in 2023. *De Takkeling* 32: 5-61.
- Bijlsma R.G. *et al.* (van Kuik H., Schipperijn J., van Swieten R., Zoun P. & van Tulden P.W.) 1998-2023. Vervolg van roofvogels in Nederland in 1997-2017. *De Takkeling* 6: 54-61, 7: 52-58, 8: 52-59, 9: 53-60, 10: 49-55, 11: 55-63, 12: 55-63, 13: 57-64, 14: 102-118, 15: 39-47, 16: 56-64, 17: 51-55, 18: 34-40, 19: 52-57, 20: 46-52, 21: 49-56, 22: 55-59, 23: 52-60, 24: 61-66, 25: 61-66, 26: 48-53, 27: 46-50, 28: 48-53, 29: 49-53, 30: 45-49, 31: 50-54.
- Bijlsma R.G., Quist M. & Hooijmans W.-J. 2022. Vogelgriepvirus type H5N1 zorgt voor sterfte onder Nederlandse Haviken *Accipiter gentilis*. *De Takkeling* 30: 223-233.
- Bogaers P. 2023. Wij zagen de tak af waarop wij zitten. Uitgeverij Bogaers, Bussum.
- Hustings F. & Koffijberg K. (red.) 2018. Vogelatlas van Nederland: broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos, Utrecht/Antwerpen.
- Jansman H. 2001. Herkenning en opsporing van roofvogelvervolg. Tweede herziene druk. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.
- Lieshout H. van, Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolg in Nederland in 1996. *De Takkeling* 5(1): 43-51.
- Ooijen A.J. van 1985. Roofvogelvervolg in Nederland. Nederlands Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.

- Quist M. (red.) 1992. Roofvogels: bedreigend of bedreigd? Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland, Appelscha.
- Spierenburg T.J., Zoun P.E.F. & Smit T. 1989. Poisoning of wild birds by pesticides. *In*: Baars A.J. & Over H.J. (red.), Wild bird mortality in the Netherlands 1975-1989: 23-29. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels/Centraal Diergeneeskundig Instituut, Lelystad/Zeist.
- Werkgroep Vogelsterfte 1981. Zwartboek roofvogelsterfte. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Zoun P.E.F. 2000. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. Verslag over 1998. ID-Lelystad Rapport no. H99-2511. ID-Lelystad, Lelystad.
- Zoun P.E.F. 2007. Onderzoek naar de doodsoorzaken van inheemse wilde fauna. Verslag over 2006. CIDC-Lelystad, Lelystad.

Adressen:

RGB: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl

PWvT (Wageningen Bioveterinary Research, WBVR): Postbus 65, 8200 AB Lelystad, peter.vantulden@wur.nl

Foto 1. Zodra er bordjes verschijnen in bos- en natuurgebieden met uitleg over een toekomstige ingreep weet je zeker dat de zaag- en graafmachines klaar staan om bestaande natuur kapot te maken, zoals hier op Berkenheuvel door Natuurmonumenten, 12 april 2023. Het bordje noemt dat: bestaande natuur natuurrijker maken! (Foto: Rob Bijlsma). *Nature conservation in The Netherlands has made a step-change in recent decades, from preservation to eradication of (unwelcome) nature, preceded by information signs telling the public of the upcoming paradise.*